

Адміністративне ПРАВО і ПРОЦЕС

ISSN 2227-796X

НАУКОВО-ПРАКТИЧНИЙ ЖУРНАЛ

№ 4 /2024

Журнал «Адміністративне право і процес» містить результати сучасних наукових досліджень у галузі адміністративного та адміністративного процесуального права України й зарубіжних країн. Дописувачами журналу є провідні українські та європейські вчені, молоді науковці, юристи-практики. Запропонована структура журналу відтворює систему адміністративного права, адміністративного процесуального права, яка відповідає сучасному європейському вченню про сутність і внутрішню побудову цих галузей права.

Для науковців, представників органів державної влади та місцевого самоврядування, юристів-практиків, а також студентів юридичних факультетів та вищих навчальних закладів юридичного спрямування.

**Видається чотири рази на рік
Засновано 2012 року**

Включено до переліку наукових фахових видань України (категорія «Б») з юридичних дисциплін (081 – Право) (Наказ Міністерства освіти і науки України від 28 грудня 2019 року № 1643)

Статті у виданні перевірені на наявність плагиату за допомогою програмного забезпечення StrikePlagiarism.com від польської компанії Plagiat.pl.

**Журнал внесений
до Index Copernicus International**

Адреса редакційної колегії:
вул. Володимирська, 60,
м. Київ, 01601, Україна
Телефон: +38 (099) 608 73 25
E-mail: aprlaw@uni.kiev.ua
Зареєстровано:
Державною реєстраційною
службою України.
Свідоцтво про державну
реєстрацію –
КВ № 18863–7663 Р
від 28.04.12
Засновник:
Київський національний
університет
імені Тараса Шевченка.

Видавничий дім
«Гельветика»
2024

Редакційна рада

**Мельник
Роман
Сергійович**

**Гревцова
Радміла
Юрївна**

**Кормич
Борис
Анатолійович**

**Кузнichenko
Сергій
Олександрович**

**Лукач
Ірина
Володимирівна**

**Посидинок
Валерія Вікторівна**

**Доктор
Еггле
Білевичюте**

**Доктор
Тома
Бірмонтієн**

**Наталія
Чабан**

**Лана
Офак**

**Костас
Параскева**

**Совгіря
Ольга
Володимирівна**

**Джанфранко
Тамбуреллі**

**Доктор
Агне
Тваронавічіс**

**Естаніслао
Арана Гарсія**

доктор юридичних наук, професор, професор
Вищої школи права Університету КАЗГЮУ
імені М. С. Нарікбасва, головний редактор журналу;

кандидат юридичних наук, доцент, директор Центру
медичного права юридичного факультету Київського
національного університету імені Тараса Шевченка;

доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри
морського та митного права Національного університету
«Одеська юридична академія»;

доктор юридичних наук, професор;

доктор юридичних наук, професор;

доктор юридичних наук, професор, професор кафедри
господарського права Київського національного
університету імені Тараса Шевченка;
професор Університету Миколаса Ромеріса, член Комісії
з розгляду адміністративних спорів Литви (Литва);

професор Лабораторії правосуддя, Лабораторії прав людини
юридичного факультету Інституту публічного права
Університету Миколаса Ромеріса (Литва);

професор, завідувач кафедри Жана Моне
Кентерберійського університету (Нова Зеландія);

доцент юридичного факультету Загребського
університету (Хорватія);

кандидат юридичних наук, доцент кафедри
адміністративного права юридичного факультету
Кіпрського Університету (Кіпр);

народний депутат України, доктор юридичних наук,
професор;

науковий працівник в галузі міжнародного права Інституту
міжнародних правових досліджень (ISGI) Національної
дослідницької ради (CNR) (Рим, Італія);

Лабораторія соціальних технологій, Лабораторія
посередництва та сталого розв'язання конфліктів
юридичного факультету Інституту публічного права
Університету Миколаса Ромеріса (Литва);

доктор юридичних наук, професор, Університет Гранади
(Іспанія).

Administrative LAW and PROCESS

SCIENTIFIC AND PRACTICAL JOURNAL

№ 4 /2024

"Administrative law and process" publishes the findings of research on administrative law and administrative procedural law of Ukraine and foreign countries. Authors of the journal are leading Ukrainian and European scholars, young researchers, legal practitioners. The journal's structure renders the system of administrative law, administrative procedural law which is in line with modern European doctrine of the essence and internal composition of the above law branches.

Target readers are representatives of public and local authorities, legal practitioners as well as students of law faculties and law schools.

Frequency: four times a year
Established in 2012

The journal is entered into the list of Ukrainian scientific professional editions (category "B") in juridical disciplines (081 – Law) (The Order of the Ministry of Science and Education of Ukraine dated December 28, 2019 No 1643)

The articles were checked for plagiarism using the software StrikePlagiarism.com developed by the Polish company Plagiat.pl.

The journal is included in Index Copernicus International

Address of the editorial office
60 Volodymyrska str.,
Kyiv, 01601, Ukraine
Contact number:
+38 (099) 608 73 25
E-mail: applaw@uni.kiev.ua
Registered by the Ministry of Justice of Ukraine
Certificate of state registration
KB № 18863 – 7663 P
dated 28.04.12

Founder:
Taras Shevchenko National
University of Kyiv.

Publishing house
"Helvetica"
2024

Editorial Board

Melnyk Roman Serhiiovych

Doctor of Juridical Sciences, Professor,
Professor at the Law School, M. Narikbayev
KAZGUU University,
Editor-in-chief of the journal;

Hrevtsova Radmila Yuriiivna

Candidate of Legal Sciences, Associate Professor, Director
of the Center for Medical Law of the Faculty of Law of Kyiv
National Taras Shevchenko University;

Kormych Borys Anatoliiovych

Doctor of Law, Professor, Head of the Department of Maritime
and Customs Law of the National University "Odessa Law
Academy";

Kuznichenko Serhii Oleksandrovych

Doctor of Juridical Sciences, Professor;

Lukach Iryna Volodymyrivna

Doctor of Juridical Sciences, Professor;

Poiedynok Valeriia Viktorivna

Doctor of Juridical Sciences, Professor, Professor
at the Department of Commercial Law of the Taras
Shevchenko National University of Kyiv;

Prof. Dr. Eglė Bilevičiūtė

Professor at Mykolas Romeris University; Member
at Lithuania Administrative Disputes Commission
(the Republic of Lithuania);

Dr. Toma Birmontien

Professor at Justice Laboratory, Human Rights Laboratory
of Faculty of Law of Institute of Public Law, Mykolas Romeris
University (the Republic of Lithuania);

Natalia Chaban

Professor, Head of Jean Monnet Chair, University
of Cantenbury (New Zealand);

Lana Ofak

Associate Professor at the Faculty of Law, University
of Zagreb (Croatia);

Costas Paraskeva

PhD (law), associate professor at Administrative law
department, Faculty of Law, University of Cyprus (Cyprus);

Olga V. Sovgyria

People's Deputy of Ukraine, Doctor, Professor;

Gianfranco Tamburelli

Researcher of International Law at the Institute of International
Legal Studies (ISGI) of the National Research Council (CNR),
(Rome, Italy);

Dr. Agne Tvaronaviciene

Social Technologies Laboratory, Mediation
and Sustainable Conflict Resolution Laboratory of Faculty
of Law, Institute of Public Law of Mykolas Romeris
University (the Republic of Lithuania);

Estanislao Arana Garcia

Prof. Dr., Universidad de Granada (Spanien).

ЗМІСТ

ОСОБЛИВЕ АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО

Левченко Діана

ПАРАДИГМА ІДЕЇ ГЛОБАЛЬНОГО ЦИФРОВОГО ВРЯДУВАННЯ
ЯК ЯВИЩА АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА5

Писарєва Елла, Довгань Богдана

ЗАПРОВАДЖЕННЯ ЕКОНОМІЧНОГО БРОНЮВАННЯ
ВІЙСЬКОВОЗОВ'ЯЗАНИХ В УКРАЇНИ:
ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ.....14

Правдюк Віталій

ДО ПИТАННЯ ВИОКРЕМЛЕННЯ ГАЛУЗІ МІСТОБУДІВНОГО ПРАВА
В УМОВАХ УРБАНІЗАЦІЇ ТА РОЗВИТКУ МІСТ27

CONTENTS

SPECIAL ADMINISTRATIVE LAW

Diana Levchenko

THE PARADIGM OF THE IDEA OF GLOBAL DIGITAL GOVERNANCE
AS A PHENOMENON OF ADMINISTRATIVE LAW5

Ella Pysarieva, Bohdana Dovhan

INTRODUCTION OF ECONOMIC RESERVATION OF PERSONS LIABLE
FOR MILITARY SERVICE IN UKRAINE: PROBLEMATIC ASPECTS
OF LEGAL REGULATION14

Vitalii Pravdyuk

URBAN DEVELOPMENT AS A BASIS FOR THE IDENTIFICATION
OF URBAN PLANNING LAW AS A SEPARATE BRANCH27

ПАРАДИГМА ІДЕЇ ГЛОБАЛЬНОГО ЦИФРОВОГО ВРЯДУВАННЯ ЯК ЯВИЩА АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА

Метою статті є проведення концептуального аналізу парадигми ідеї глобального цифрового врядування як явища адміністративного права.

Методи. У статті використано метод діалектики щодо розкриття цифрової революції як передумови ідеї глобального цифрового врядування; метод теоретичного синтезу щодо вивчення базових парадигм управління (традиційної, цифрової) та формування концептуальної моделі глобального цифрового врядування; та метод правової феноменології щодо визначення основних правових феноменів, породжених цифровою революцією, та їх взаємозв'язку з адміністративним правом.

Результати. У статті проаналізовано цифрову революцію як передумову ідеї глобального цифрового врядування. Розкрито цифрову революцію як трансформацію управлінських процесів на глобальному рівні. Визначено етапи становлення концепції глобального цифрового врядування від традиційного врядування, електронного та глобального цифрового врядування. Виявлено глобальне цифрове врядування як природне явище розвитку адміністративного права в умовах глобалізації. З'ясовано, що глобальне цифрове врядування є глибокою трансформацією адміністративного права, що формує нову парадигму управління.

Висновки. У роботі з'ясовано, що цифрова революція XX століття є передумовою ідеї глобального цифрового врядування як нової концепції глобального адміністрування. Проведений концептуальний аналіз парадигми ідеї глобального цифрового врядування дозволив визначити її як багатогранне явище, яке трансформує фундаментальні принципи адміністративного права та врядування. Цифрова революція, яка стала каталізатором ідеї глобального цифрового врядування, виступає технологічним феноменом та цивілізаційним зрушенням, що спонукає до перегляду традиційних правових конструкцій, підходів до прийняття рішень та забезпечення прозорості в управлінні. Встановлено, що цифрова революція створила передумови для формування нового типу врядування, у якому інформаційні технології виступають основним інструментом досягнення публічних інтересів. Виявлено, що цифрова революція породила унікальну можливість для інтеграції різнорівневих адміністративних процесів, забезпечення ефективного доступу до послуг і встановлення зв'язку між владою та суспільством. Аналіз етапів еволюції концепції глобального цифрового врядування виявив ключові тенденції переходу від традиційних (бюрократичних) моделей управління до гнучких та децентралізованих цифрових систем. З'ясовано, що адміністративне право адаптується до викликів цифрової епохи, впроваджуючи нові механізми правового регулювання. Виявлено, що глобальне цифрове врядування як явище формує нову правову реальність, в якій інтеграція технологій стає ключовим елементом ефективного публічного управління та адміністрування.

Ключові слова: адміністративне регулювання, виклики, глобалізація, інновації, інформаційні технології, законодавче регулювання, правові механізми, реформування, сталий розвиток, цифрові трансформації.

Левченко Діана,

*доктор філософії в галузі
права, правовий аналітик
Громадської організації
«Аналітичний центр
повітряного та космічного
права»*

orcid.org/0000-0001-

8343-2260

diana.levchenko5@gmail.

com

1. Вступ

Динамічний розвиток цифрових технологій зумовлює трансформацію традиційних підходів до управління та правового регулювання суспільних відносин. У сучасному світі, де цифровізація стає основою економічного, соціального та політичного життя, вона виступає основним інструментом забезпечення ефективного управління та захисту прав людини в умовах нової реальності.

В умовах цифровізації виникає нове унікальне явище – глобальне цифрове врядування, що поєднує транснаціональні, наднаціональні та локальні аспекти регулювання, що виходять за рамки традиційних кордонів державного суверенітету. З одного боку, глобальне цифрове врядування спрямоване на встановлення нових стандартів взаємодії між державою, приватним сектором та громадянським суспільством у цифровому середовищі. З іншого боку, глобальне цифрове врядування створює нові виклики для адміністративного права, яке має адаптуватися до нових умов, зберігаючи баланс між ефективністю управління, дотриманням прав людини та безпекою.

Дослідження ідеї глобального цифрового врядування як явища адміністративного права має велике значення для розробки ефективних моделей регулювання у світі, де технології змінюють не лише способи управління, але і саму природу суспільних відносин. Комплексний аналіз глобального цифрового врядування дозволяє забезпечити гармонійне співіснування традиційних правових інститутів з інноваційними технологічними рішеннями, створюючи основу для сталого розвитку, глобальної співпраці та забезпечення соціальної справедливості.

Метою дослідження є проведення концептуального аналізу парадигми ідеї глобального цифрового врядування як явища адміністративного права. Для забезпечення унікальності та ґрунтовності аналізу парадигми глобального цифрового врядування як явища адміністративного права слід застосувати комплексний методологічний підхід шляхом використання: методу діалектики щодо розкриття цифрової революції як передумови ідеї глобального

цифрового врядування; методу теоретичного синтезу щодо вивчення базових парадигм управління (традиційної, цифрової) та формування концептуальної моделі глобального цифрового врядування; методу правової феноменології щодо визначення основних правових феноменів, породжених цифровою революцією, та їх взаємозв'язку з адміністративним правом.

2. Цифрова революція як передумова ідеї глобального цифрового врядування

Приблизно одна третина населення світу нині досягла небаченого рівня процвітання. Ще третина починає отримувати принаймні базовий рівень соціального забезпечення та надання таких послуг, як освіта, охорона здоров'я та житло. Але решта третини ще не побачила переваг промислової революції і за гіршого сценарію може навіть стати жертвою тенденцій, які приносять користь найбагатшій верстві суспільства (Рефа, 2009).

Для того щоб досягти сучасних показників, які на сьогодні людство має, передусім потрібно пройти низку еволюційних перетворень – від аграрного до індустріального суспільства. 1840–1870 рр. знаменуються як перша індустріальна революція, характерним у цей період було те, що сільські товариства стають промисловими та міськими; з розвитком парового двигуна розвивається залізорудна, металургійна, а також і текстильна промисловість. 1870–1914 рр. – це друга промислова революція: період наявних галузей та розширення нових, використання електроенергії для створення масового виробництва товарів, основні технологічні досягнення: телефон, електролампочки, фонограф та двигун внутрішнього згорання. Третя індустріальна промислова революція (1950–1970 рр.) – прогрес технології від аналогових електронних та механічних пристроїв до цифрових технологій, доступних нині; такі досягнення, як персональні комп'ютери та засоби комунікації. Це своєю чергою призвело до інформаційного прориву (Бардадим, 2021).

З появою комп'ютерів у другій половині XX століття, розвитком персональних комп'ютерів на початку 1980-х років і бумом, спричиненим відкриттям для громадськості Інтернету та мобільної телефонії в останньому десятилітті XX століття, дебати про вплив інформаційно-комунікаційних технологій (далі – ІКТ) швидко розпалилися (Рефа, 2009). Ця епоха отримала назву цифрова революція. Відповідна цифрова революція, що розпочалася в другій половині XX століття і триває дотепер, стала однією з найбільш трансформаційних подій в історії людства. Цифрова революція ґрунтується на стрімкому розвитку інформаційно-комунікаційних технологій і знаменує собою перехід до епохи, в якій інформація та технології відіграють ключову роль у суспільних і економічних процесах.

Цивілізаційні зміни у сфері цифровізації такі революційні, глибинні, що світ не уявляється нам без Інтернету речей, роботизації, штучного інтелекту, створення великих даних, безпаперових технологій, 3D-друку, хмарного та туманного обчислення, безпілотних, мобільних, біометричних технологій тощо (Sydorenko, 2021).

Сучасні цивілізаційно-технологічні зміни формують певні особливості філогенетичного розвитку людини: по-перше, розвиток техніки спричиняє зміни у свідомості людини, «формується» «цифрова людина» – Homo digitalis, з іншим мисленням, світоглядом, доступом до знань у режимі реального часу, яка завдяки штучному інтелекту і робототехніці реалізує та вирішує значно складніші економічні, управлінські, освітні, естетичні, елітарні, творчі проекти та задачі, змінюючи аксіологічні основи буття. У цифровому бутті людина не лише отримує нові можливості для творчості, а і стикається із загрозами власного існування, зумовленими результатами її техніко-раціоналістичної діяльності, яка ігнорує буттєві основи людського роду та пропонує конструкції особливого світу людини – штучної віртуальної реальності, втрачається міжособистісне пізнання. У цифровому просторі людина є учасником усього того, що відбувається у технооб'єднаному та взаємопов'язаному світі, створеному глобалізаційними процесами (Sydorenko, 2021).

Окрім того, цифрова революція стала каталізатором змін у багатьох сферах, зокрема, для економіки технології створили умови для розвитку нових ринків, таких як електронна комерція, фінансові технології та креативна індустрія. Для освіти та науки цифрова революція розширила доступ до інформації, електронних ресурсів та навчальних платформ, змінюючи таким чином підхід до навчання та сприяючи глобалізації знань.

Окремий вплив цифрова революція мала на право та управління, зокрема, інформаційно-комунікаційні технології сприяли впровадженню електронного врядування, спрощуючи доступ до державних послуг та підвищуючи прозорість адміністративних процесів.

Отже, цифрова революція стала підґрунтям для переформатування традиційних підходів до управління. Електронне врядування вже демонструє ефективність на національному рівні, полегшуючи доступ до державних послуг і сприяючи прозорості адміністративних процесів. На глобальному рівні подібні підходи можуть слугувати основою для створення інклюзивних механізмів управління, які враховують інтереси всіх зацікавлених сторін. Цифрова революція стала не лише двигуном інновацій, але й каталізатором ідеї глобального цифрового врядування, що покликане забезпечити стійкість та справедливість цифрового простору, у якому технології мають працювати на благо людства, а не поглиблювати нерівність чи створювати нові загрози. Реалізація цієї ідеї можлива лише через поєднання зусиль держав, міжнародних організацій, бізнесу та громадянського суспільства, з опорою на фундаментальні принципи верховенства права та етики.

3. Етапи становлення концепції глобального цифрового врядування: від традиційного врядування до цифрового

На ранніх етапах становлення концепції глобального врядування переважали ієрархічні структури, які базувалися на централізації влади та домінуванні національних урядів. Комунікація між суб'єктами управління була обмежена

географічними та технологічними бар'єрами, головним викликом яких було обмеження ефективної співпраці між державами.

З розвитком індустріальної революції та появою міжнародних організацій, таких як ООН, почалася поступова інтеграція держав у питаннях спільного врядування. Формувалися механізми міжнародного права, які забезпечували базові принципи співпраці.

Ключовим переломом стала інформаційна революція кінця XX століття. Поява комп'ютерних технологій, Інтернету та глобальних мереж змінила уявлення про обмін інформацією та прийняття рішень. Уряди, міжнародні організації та приватний сектор почали використовувати цифрові технології для прискорення процесів комунікації та співпраці.

Умовно такий цифровий вплив на сферу управління почався з першого етапу запровадження в державних структурах процесів переведення ділової інформації з аналогового формату в цифровий. В Україні цей етап здебільшого називається як етап інформатизації, в ході якого у структурах публічного врядування почали широко застосовувати інформаційні й інформаційно-комунікаційні технології, насамперед для операційних дій щодо пошуку, відбору, отримання, накопичення необхідної інформації, її реєстрації, зберігання, обробки, перетворення, знищення, поновлення, передавання, тиражування, розповсюдження тощо (Шандрик, 2022).

Другий етап позначається вченими як digitalization (цифровізація, діджиталізація), у сутнісному плані він зумовлює вже масштабне впровадження цифрових даних та інструментів у поточну діяльність органів публічного врядування, насамперед у документообіг. Це етап створення й функціонування принципово нового інструменту публічного управління – «електронного уряду» (Шандрик, 2022).

Третій етап в європейських джерелах отримав назву «Digital Agenda» (цифрова трансформація) й він є логічним продовженням еволюційного розвитку інформаційно-комунікаційних технологій на основі тільки цифрових (дискретних) сигналів, що створює широкі можливості розробки й запровадження державними структурами онлайн-платформ для ефективного розвитку цифрового врядування. Цей етап символізує перехід від модерної моделі New Public Management до «ери цифрового врядування» (Digital Era Governance) (Шандрик, 2022).

Отже, еволюція концепції глобального цифрового врядування демонструє поступовий перехід від традиційних ієрархічних моделей управління, заснованих на централізації влади, до інноваційних форм цифрової взаємодії. Загалом, становлення глобального цифрового врядування – це еволюційний процес, що відображає трансформацію суспільних відносин під впливом технологічного прогресу, що підвищує ефективність глобального управління та створює нові можливості для формування відкритого, інклюзивного та справедливого суспільства.

4. Глобальне цифрове врядування в контексті адміністративного права

Цифрове перетворення державних секторів, економік і суспільств створює виклики, а також відкриває нові можливості (OECD, 2021). Такою новою можливістю стала ідея глобального цифрового врядування, що виникла внаслідок глибоких соціальних, економічних та технологічних змін, зумовлених цифровою революцією. Цифрова трансформація, що охоплює державні інститути, економіку та суспільство, фактично формує унікальне явище – глобальне цифрове врядування, що є новою концепцією традиційного розуміння державного управління та адміністративного права. Глобальне цифрове врядування як явище адміністративного права є революційною концепцією, що змінює усталені підходи до управління та врядування та інтегрує сучасні технології в глобальні адміністративні процеси, формуючи нові стандарти прозорості, підзвітності та транснаціональної співпраці.

У цій площині виникає логічне запитання: яким чином глобальне цифрове врядування співвідноситься з адміністративним правом? Адміністративне право традиційно існує у двох площях – на внутрішньодержавному рівні та на глобальному рівні. На державному рівні складником адміністративного права є врядування як процес прийняття внутрішньодержавних рішень та впорядкування суспільних правовідносин у межах країни. На глобальному рівні теж існує врядування, що теж є процесом прийняття рішень та впорядкування суспільних правовідносин, однак уже на міжнародному, глобальному рівні з метою вирішення певних глобальних питань, які виходять за межі юрисдикції окремих держав.

Відповідно, вихід адміністративного права на глобальний рівень та необхідність впорядкування певних правовідносин, насамперед на глобальному рівні, зумовили виникнення окремого процесу – глобального врядування, що в умовах цифрової революції стало глобальним цифровим врядуванням. Таку трансформацію можна прослідкувати шляхом аналізу змін до суспільних відносин, наприклад:

- виникнення необхідності захисту кібербезпеки;
- прийняття на державному законодавчому рівні законів про кібербезпеку (наприклад, Закону України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» (Закон, 2017), при цьому в інших державах правове регулювання питання кібербезпеки виникає раніше, ніж в Україні);
- запуск Міжнародним союзом електрозв'язку Глобальної програми кібербезпеки (Global Cybersecurity Agenda) як основи для міжнародного співробітництва в цій галузі (ITU, 2024).

Схожі правовідносини глобального цифрового врядування стосуються нині низки питань, таких як: захист інформаційних прав, забезпечення доступу до інформації, надання цифрових послуг, адміністративне регулювання цифрових технологій та інформаційних ресурсів тощо. Тому адміністративне право, яке регулює діяльність публічних органів та взаємодію між

державою та суспільством, змушене адаптуватися до нових умов. З позиції адміністративного права глобальне цифрове врядування є унікальним явищем, що виходить за межі традиційної правової системи. Традиційні адміністративно-правові механізми нині повинні адаптуватися до викликів цифрової епохи, інтегруючи цифрові технології та масштабуючи правовий вплив (глобальний контекст), адже адміністративне право більше не обмежується національними кордонами, а стає частиною глобальної системи.

5. Висновки

Цифрова революція XX століття стала передумовою ідеї глобального цифрового врядування, що є новою концепцією глобального адміністрування. Нині відбувається поступове становлення концепції глобального цифрового врядування, що починалося переходом від традиційного врядування до цифрового. Глобальне цифрове врядування є відхідною «гілкою» державного управління та адміністративного права, поєднуючи у собі інноваційні підходи до регулювання публічних суспільних відносин у цифровому середовищі в межах транснаціональної співпраці. Глобальне цифрове врядування як концепція вимагає тісного співіснування між державним регулюванням, міжнародним адмініструванням та саморегуляцією цифрових платформ, формуючи багаторівневий підхід.

Глобальне цифрове врядування є потужним каталізатором змін у сфері адміністративного права, відкриваючи нові горизонти для ефективного та прозорого управління. Водночас реалізація глобального цифрового врядування вимагає глибокого переосмислення правових механізмів, розробки інноваційних підходів до регулювання та формування глобальних стандартів, що враховують потреби цифрового суспільства. Лише гармонійне поєднання правових інновацій та технологій здатне забезпечити сталий розвиток адміністративного права у цифрову епоху.

Список використаних джерел:

1. Бардадим О.В. Розвиток інновацій: цифрова революція. *Авіація, промисловість, суспільство* : матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Кременчук, 12 трав. 2021 р.) : у 2 ч. МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ, Кременчуц. льотний коледж. Харків : ХНУВС, 2021. Ч. 1. 576 с.
2. Шандрик В. Цифровізація в публічному врядуванні як глобальний тренд сучасності. *Сучасні аспекти модернізації науки: стан, проблеми, тенденції розвитку* : матеріали XXIII Міжнародної науково-практичної конференції / за ред. І.В. Жукової, Є.О. Романенка. м. Дікірх (Люксембург) : ГО «ВАДНД», 07 серпня 2022 р. С. 82–86.
3. OECD, The E-Leaders Handbook on the Governance of Digital Government, OECD Digital Government Studies, OECD Publishing, Paris, 2021. <https://doi.org/10.1787/ac7f2531-en>.
4. Peña-López I. Measuring digital development for policy-making: Models, stages, characteristics and causes (Tesis de Doctorado). Internet Interdisciplinary Institute, Universitat Oberta de Catalunya, Barcelona, España. 2009. URL: https://www.researchgate.net/profile/Ismael_Pena-Lopez/publication/43669362_Measuring_digital_development_for_policy-making_models_stages_characteristics_and_causes/links/09e4150bddc513daa1000000.pdf.

5. Sydorenko S. Digital transformation of society in the conditions of the fourth industrial revolution. *Multiversum. Philosophical Almanac*, 2021. 1(1), 31–43. <https://doi.org/10.35423/2078-8142.2021.1.1.03>.

6. Закон України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» від 5 жовтня 2017 року № 2163-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2017. № 45. Ст. 403.

7. ITU Cybersecurity Activities. ITU: official website. 2024. URL: <https://www.itu.int/en/action/cybersecurity/Pages/default.aspx>.

References:

1. Bardadym, O.V. (2021). Rozvytok innovatsii: tsyfrova revoliutsiia [Development of Innovations: Digital Revolution]. In *Aviatsiia, promyslovist, suspilstvo: Materialy II Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii* (m. Kremenchuk, 12 trav. 2021 r.) (Ch. 1, 576 s.). Kharkiv, Ukraine: KhNUVS [in Ukrainian].

2. Shandryk, V. (2022). Tsyfrovizatsiia v publichnomu vriaduvanni yak hlobalnyi trend suchasnosti [Digitalization in Public Governance as a Global Trend of Modernity]. In I.V. Zhukova & Ye.O. Romanenko (Eds.). *Suchasni aspekty modernizatsii nauky: Stan, problemy, tendentsii rozvytku*: Materialy XXIII Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii (pp. 82–86). Diekirch, Luxembourg: NGO «VADND» [in Ukrainian].

3. OECD. (2021). The E-Leaders Handbook on the Governance of Digital Government. OECD Digital Government Studies. Paris, France: OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/ac7f2531-en>.

4. Peña-López, I. (2009). Measuring digital development for policy-making: Models, stages, characteristics and causes (Doctoral thesis). Internet Interdisciplinary Institute, Universitat Oberta de Catalunya, Barcelona, Spain. Retrieved from: https://www.researchgate.net/profile/Ismael_Pena-Lopez/publication/43669362_Measuring_digital_development_for_policy-making_models_stages_characteristics_and_causes/links/09e4150bddc513daa1000000.pdf.

5. Sydorenko, S. (2021). Digital transformation of society in the conditions of the fourth industrial revolution. *Multiversum. Philosophical Almanac*, 1 (1), 31–43. <https://doi.org/10.35423/2078-8142.2021.1.1.03> [in Ukrainian].

6. Zakon Ukrainy «Pro osnovni zasady zabezpechennia kiberbezpeky Ukrainy» vid 5 zhovtnia 2017 roku № 2163-VIII (2017). *Vidomosti Verkhovnoi Rady*. № 45. St. 403 [in Ukrainian].

7. ITU Cybersecurity Activities (2024). ITU: official website. Retrieved from: <https://www.itu.int/en/action/cybersecurity/Pages/default.aspx>.

THE PARADIGM OF THE IDEA OF GLOBAL DIGITAL GOVERNANCE AS A PHENOMENON OF ADMINISTRATIVE LAW

Diana Levchenko,

Ph.D. in Law, Legal Analyst of the Public Organization “Analysis Center of Air and Space Law”

orcid.org/0000-0001-8343-2260

diana.levchenko5@gmail.com

The purpose of the article is to conducting a conceptual analysis of the paradigm of the idea of global digital governance as a phenomenon of administrative law.

Methods. The article uses the method of dialectics to reveal the digital revolution as a prerequisite for the idea of global digital governance; the method of theoretical synthesis regarding the study

of basic management paradigms (traditional, digital) and the formation of a conceptual model of global digital governance; and the method of legal phenomenology in determining the main legal phenomena generated by the digital revolution and their relationship with administrative law.

Results. *The article defines the digital revolution as a prerequisite for the idea of global digital governance. The digital revolution is revealed as a transformation of management processes at the global level. The stages of formation of the concept of global digital governance from traditional governance, electronic and global digital governance are determined. Global digital governance is identified as a natural phenomenon of the development of administrative law in the conditions of globalization.*

Conclusions. *The work revealed that the digital revolution of the 20th century is a prerequisite for the idea of global digital governance as a new concept of global administration. The digital revolution, which has become a catalyst for the idea of global digital governance, is a technological phenomenon and a civilizational shift that prompts a review of traditional legal structures, approaches to decision-making and ensuring transparency in governance. It is established that the digital revolution has created the prerequisites for the formation of a new type of governance, in which information technologies are the main tool for achieving public interests. It was revealed that the digital revolution has created a unique opportunity for the integration of different-level administrative processes, ensuring effective access to services and establishing a connection between the government and society. It is revealed that global digital governance as a phenomenon forms a new legal reality in which the integration of technologies becomes a key element of effective public management and administration.*

Key words: administrative regulation, challenges, globalization, innovations, information technologies, legislative regulation, legal mechanisms, reformation, sustainable development, digital transformations.

ЗАПРОВАДЖЕННЯ ЕКОНОМІЧНОГО БРОНЮВАННЯ ВІЙСЬКОВОЗОБОВ'ЯЗАНИХ В УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Мета – визначення окремих аспектів правового регулювання впровадження в Україні економічного бронювання військовозобов'язаних у контексті забезпечення балансу між потребами мобілізації та функціонування економіки держави.

Методи: аналіз та синтез, порівняльно-правовий, логічно-юридичний.

Результати. Стаття присвячена проблемним питанням правового регулювання впровадження в Україні економічного бронювання у контексті забезпечення балансу між потребами мобілізації та функціонування економіки держави.

Проаналізовано чинний механізм бронювання військовозобов'язаних на період мобілізації та на воєнний час. Охарактеризовано внесені на розгляд Верховної Ради України законопроекти, спрямовані на впровадження економічного бронювання в Україні. Узагальнено, що на рівні законопроектів сформовано чотири моделі економічного бронювання: за критерієм розміру заробітної плати; за критерієм сплати єдиного соціального внеску більше ніж еквівалент п'яти мінімальних заробітних плат; змішана модель: 1) сплата сталого військового збору для суб'єктів господарювання у розмірі 1200 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян та не менше трикратного розміру військового збору для фізичних осіб-підприємців; 2) за критерієм розміру заробітної плати у сумі не менше 36 336 грн на місяць для підприємства, установи, організації та військового збору не менше трикратного розміру військового збору для фізичних осіб-підприємців. Наголошено, що окремі положення у законопроектах щодо впровадження економічного бронювання можна назвати дискримінаційними за такими ознаками, як: 1) майнова нерівність у контексті аналізу моделі економічного бронювання за критерієм розміру заробітної плати; 2) виокремлення окремих категорій суб'єктів господарювання, працівники яких можуть бути заброньовані (стосується законопроектів, які не встановлюють вимоги бронювання для ФОП). Досліджено законодавчі положення, судову практику та норми міжнародних договорів, що забороняють дискримінацію за будь-якою ознакою.

Висновки. Визначено, що вдосконалення механізму бронювання військовозобов'язаних працівників неможливе без законодавчого врегулювання процедури демобілізації, наприклад, шляхом запровадження звільнення зі служби через фіксований термін. Забезпечення рівності прав, свобод та обов'язків усіх громадян сприятиме подоланню соціальної дилеми у державі, яка викликана, з одного боку, потребами у забезпеченні людським ресурсом на фронті, а з іншого боку, у забезпеченні нормального функціонування економічної системи країни.

Ключові слова: воєнний стан, мобілізація, суб'єкт господарювання, військовозобов'язаний, військовий збір.

Писарева Елла,

кандидат юридичних
наук, доцент,
в.о. завідувача кафедри
цивільного права
і процесу
Донецького
національного
університету імені
Василя Стуса
<https://orcid.org/0000-0001-9706-1739>
pisareva@donnu.edu.ua

Довгань Богдана,

здобувачка ступеня
вищої освіти «Магістр»
II курсу юридичного
факультету
Донецького
національного
університету імені
Василя Стуса
<https://orcid.org/0000-0001-5792-9302>
dovhan.b@donnu.edu.ua

1. Вступ

Стабільне функціонування бізнесу є основою економічного потенціалу будь-якої держави, наповнення державного бюджету та зростання внутрішнього валового продукту. За результатами проведених досліджень (Оцінка впливу війни на мікро-, малі та середні бізнеси в Україні, 2024) встановлено, що мікро-, малі та середні підприємства становлять 99,98% усіх суб'єктів господарювання в Україні, а також забезпечують 74% усіх робочих місць у країні. За статистичними показниками опитувальника «Результати опитування роботодавців щодо ситуації на ринку праці в Україні», проведеного у лютому–березні 2024 р., перше місце в рейтингу проблематики бізнесу посідає пошук кваліфікованих працівників (58% зі 100%) (Результати опитування роботодавців щодо ситуації на ринку праці в Україні, 2024).

До основних причин нестачі кваліфікованих працівників відносять: 1) мобілізацію (67%); 2) еміграцію за кордон (54%); 3) неконкурентну заробітну плату (36%); 4) внутрішню міграцію (21%). Отже, саме мобілізація та міграційні процеси є основним каталізатором браку робочої сили (Пошук кваліфікованих працівників – проблема № 1 для 60% роботодавців, – результати опитування, 2024).

Відповідно до репрезентативного опитування Інституту економічних досліджень «Проблеми та очікування МСП під час війни» у травні 2024 р. ефективні процедури бронювання і баланс економіки та оборони посіли друге місце серед найбільш очікуваних реформ для малого та середнього бізнесу (Проблеми та очікування МСП під час війни: за результатами дослідження «Україна: лідерство бізнесу в післявоєнній відбудові», 2024).

Знаведеного випливає, що в умовах повномасштабної війни росії проти України питання бронювання працівників є не лише способом забезпечення функціонування економіки, зокрема критично важливих галузей, але й можливістю збереження кваліфікованих кадрів для розвитку держави.

На думку Д. В. Сапітона, «...люди, які готові служити у військових силах, дають суспільству можливість

відстоювати свою територіальну цілісність... Однак важливо не забувати, що людські ресурси грають ключову роль у забезпеченні економічної стійкості та фінансуванні військових операцій. Мобілізація економічних ресурсів забезпечує необхідні фінансові засоби для проведення війни» (Сапітон, 2024).

Слід зауважити, що з метою забезпечення функціонування органів державної влади, інших державних органів, органів місцевого самоврядування, а також підприємств, установ і організацій в особливий період Законом України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» (Закон України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію», 1993) передбачено можливість бронювання військовозобов'язаних, які перебувають у запасі, встановлюється перелік таких осіб (стаття 25). У тому числі бронюванню підлягають військовозобов'язані, які працюють або проходять службу на підприємствах, в установах і організаціях, яким встановлено мобілізаційні завдання (замовлення), у разі якщо це необхідно для виконання встановлених мобілізаційних завдань (замовлень); на підприємствах, в установах і організаціях, які є критично важливими для забезпечення потреб Збройних сил України, інших військових формувань або функціонування економіки та забезпечення життєдіяльності населення в особливий період. Визначення підприємств, установ та організацій, які є критично важливими для функціонування економіки та забезпечення життєдіяльності населення в особливий період, а також критично важливими для забезпечення потреб Збройних сил, інших військових формувань в особливий період, здійснюється за критеріями та у порядку, які затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 27 січня 2023 р. № 76 (Постанова КМУ «Про затвердження порядку бронювання військовозобов'язаних під час воєнного стану», 2023).

Але постає питання щодо встановлення балансу між забезпеченням мобілізаційних запитів та збереження ефективності функціонування бізнесу, що потребує удосконалення чинного законодавства з питання бронювання працівників. Нині активно обговорюється ідея впровадження в Україні так званого економічного бронювання, яке дає роботодавцю можливість самостійно вибрати працівників з числа військовозобов'язаних, які підлягатимуть бронюванню, і за яких потрібно буде щомісячно сплачувати певну грошову суму.

Доцільно зауважити, що окремі питання бронювання працівників в умовах воєнного стану в Україні порушували у своїх наукових працях такі вчені, як М. О. Дурман, В. В. Латишева, О. В. Плескун, Д. В. Сапітон, І. Б. Тацишин, М. В. Хмельницька та інші. Проте на доктринальному рівні відсутні публікації, присвячені аналізу правових аспектів саме економічного бронювання.

Все це зумовлює актуальність питання бронювання, зокрема економічного, під час дії воєнного стану і зумовлює потребу проведення його окремого дослідження на предмет правового регулювання.

2. Метою роботи є визначення окремих аспектів правового регулювання впровадження в Україні економічного бронювання військовозобов'язаних

у контексті забезпечення балансу між потребами мобілізації та функціонуванням економіки держави.

3. Виклад основного матеріалу

На сьогодні механізм бронювання військовозобов'язаних визначений Порядком бронювання військовозобов'язаних під час воєнного стану, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 27 січня 2023 р. № 76 (далі – Порядок) (Постанова КМУ «Про затвердження порядку бронювання військовозобов'язаних під час воєнного стану», 2023).

Слід зазначити, що кількість військовозобов'язаних, які обіймають посади на підприємстві, установі та організації і відповідно до закону підлягають бронюванню, повинна становити не більше 50 відсотків кількості військовозобов'язаних працівників на такому підприємстві, установі та організації станом на 18 травня 2024 р., у разі збільшення чисельності військовозобов'язаних працівників у зазначеному підприємстві, установі та організації – станом на дату подання списків, зокрема утворених після 18 травня 2024 р. (п. 9 Порядку).

Важливо враховувати, що пунктом 9 Порядку передбачено випадки, коли не застосовується обмеження щодо кількості військовозобов'язаних, які підлягають бронюванню. Це стосується працівників установ паливно-енергетичного комплексу; оборонно-промислового комплексу; підприємств, що обслуговують системи життєзабезпечення (електро-, тепло-, газо-, водопостачання тощо); організацій, що виконують роботи з будівництва фортифікаційних споруд; технічних працівників, включених наказом керівника підприємства до складу аварійно-відновлювальних бригад підприємств; підприємств, яким надано фінансову підтримку для забезпечення розвитку інновацій і технологій для потреб оборони або на час виконання грантового договору; установ, до складу яких входять штатні збірні команди олімпійських, неолімпійських видів спорту і спорту осіб з інвалідністю; а також Товариства Червоного Хреста України, спеціалізованих установ ООН, виконавців проєктів міжнародної технічної допомоги та інших установ, що реалізують гуманітарні проєкти.

За загальним правилом бронюванню підлягають суб'єкти, які відіграють важливу роль для забезпечення функціонування держави «в тилу». За словами заступника Міністра оборони Івана Гаврилюка, за неофіційними даними станом на вересень 2024 р. кількість заброньованих військовозобов'язаних перевищує один мільйон осіб (Кількість заброньованих від мобілізації працівників найближчим часом перевищить 1 мільйон – Міноборони, б.д.).

Поряд з тим актуальною залишається потреба поповнення людського ресурсу на фронті, так само, як і необхідність матеріального забезпечення функціонування держави. Це створює певну соціальну дилему.

За результатами аналітичних оцінок, наданих Центром Разумкова у липні 2024 р., сучасна система бронювання працівників є недосконалою (наприклад, в аспекті критеріїв, за якими підприємство визначається критичним). Натомість

економічне бронювання здатне забезпечити баланс між потребами мобілізації та збереженням нормального функціонування економіки країни загалом та її оборонного сектору зокрема (Україна: від війни до миру та відновлення: аналітичні оцінки, 2024).

Станом на сьогодні зареєстровано чотири законопроекти, спрямовані на впровадження економічного бронювання в Україні.

1. Проект Закону «Про промислову політику та забезпечення безперервності підприємницької діяльності в умовах воєнного стану» № 11331-1 від 17.06.2024 р. (далі – Законопроект № 11331-1), метою якого є створення умов для розвитку вітчизняного промислового комплексу та підвищення конкурентоспроможності вітчизняної промислової продукції на внутрішньому і зовнішніх ринках на основі переходу до інноваційної моделі розвитку промисловості.

Ним передбачено внести зміни до ст. 25 Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» (доповнити пунктом 5). Положення про бронювання зможуть застосовуватися до військовозобов'язаних працівників, заробітна плата яких становитиме не менше дванадцяти прожиткових мінімумів для працездатних осіб, встановлених на 1 січня календарного року (станом на зараз це не менше 36 336 грн на місяць). Право на бронювання матимуть підприємства, установи та організації. Обов'язковою вимогою є відсутність заборгованості з виплати заробітної плати, сплати загальнодержавних та/або місцевих податків, зборів та/або інших обов'язкових платежів (Проект Закону «Про промислову політику та забезпечення безперервності підприємницької діяльності в умовах воєнного стану», 2024).

2. Проект Закону «Про засади державної промислової політики» № 11331-2 від 17.06.2024 р. (далі – Законопроект № 11331-2), як і попередній, передбачає внесення доповнень до ст. 25 Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію», зокрема, відносити до суб'єктів бронювання не лише підприємства, установи та організації, а також фізичних осіб-підприємців (далі – ФОП).

Також для ФОП передбачено окремі умови: 1) державна реєстрація має бути здійснена не пізніше ніж за шість календарних місяців до набрання чинності цього Закону; 2) обсяг доходу ФОП протягом останнього для місячного податкового (звітного) періоду має становити не менше трикратного розміру збору за бронювання військовозобов'язаних, встановленого Податковим кодексом України (Проект Закону «Про засади державної промислової політики», 2024).

3. Проект Закону «Про промислову політику та прогнозованість реального сектору економіки» № 11331 від 11.06.2024 р. (далі – Законопроект № 11331) має на меті встановлення правових засад регулювання відносин, що виникають між суб'єктами господарювання, які здійснюють діяльність у сфері промисловості та повноваження органів державної влади, інших державних органів, органів

місцевого самоврядування щодо здійснення державної промислової політики.

Правом на бронювання наділяються суб'єкти господарювання (у тому числі ФОП та їх наймані працівники). За кожного заброньованого працівника вони мають щомісячно сплачувати до державного бюджету збір за бронювання військовозобов'язаних, встановлений Податковим кодексом України.

Вимогами бронювання є відсутність заборгованості з виплати заробітної плати та зі сплати загальнодержавних та/або місцевих податків, зборів та/або інших обов'язкових платежів; а для ФОП та/або її найманих працівників: 1) обмеження щодо обсягу доходу на рівні не менше трикратного розміру збору за бронювання військовозобов'язаних на місяць; 2) підтвердження ведення господарської діяльності протягом попереднього річного звітного (податкового) періоду (Проект Закону «Про промислову політику та прогнозованість реального сектору економіки», 2024).

Слід зауважити, що вищенаведені норми, що передбачають формулювання п. 5 ч. 1 ст. 25 Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» (так само, як і в Законопроекті № 11331-2), є бланкетними та відсилають до Податкового кодексу України, яким має бути встановлено збір за бронювання військовозобов'язаних. Тому аналіз вищезгаданого Законопроекту доцільно здійснювати з урахуванням розміру такого збору.

До порядку денного Верховної Ради України включено проект Закону «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо особливостей сплати воєнного збору за бронювання військовозобов'язаних» № 11332 від 11.06.2024 р. (далі – Законопроект № 11332), згідно з яким суб'єкти господарювання, які здійснюють бронювання військовозобов'язаних працівників відповідно до п. 5 ч. 1 ст. 25 Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію», сплачують до державного бюджету збір за бронювання військовозобов'язаних у сумі, що дорівнює розміру 1200 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (Проект Закону «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо особливостей сплати воєнного збору за бронювання військовозобов'язаних»).

Такі ж зміни до податкового законодавства щодо розміру відповідного збору запропоновані у проекті Закону «Про внесення змін до Податкового кодексу України, спрямованих на встановлення спеціального збору за бронювання» № 11332-1 від 17.06.2024 р. (далі – Законопроект № 11332-1) (розглядаються у сукупності із Законопроектом № 11331-2 від 28.06.2024 р.) (Проект Закону «Про внесення змін до Податкового кодексу України, спрямованих на встановлення спеціального збору за бронювання»).

У проекті Закону «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо вимог до сплати єдиного соціального внеску для здійснення бронювання військовозобов'язаних» № 11332-2 від 28.06.2024 р. передбачено внесення змін до п. 16-3 підрозділу 10 розділу XX Податкового кодексу України: бронюванню підлягають військовозобов'язані, які: 1) працюють або проходять службу на підприємствах, в установах і організаціях; 2) які сплачують Єдиний соціальний

внесок більше ніж еквівалент п'яти мінімальних заробітних плат; та 3) мають штатну чисельність працівників від 10 осіб – до 50% кількості призовників, військовозобов'язаних та резервістів (в тому числі тих, які працюють за трудовими договорами).

Відповідно до Законопроекту збір за бронювання військовозобов'язаних встановлюється у сумі, що дорівнює розміру 1200 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (Проект Закону «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо вимог до сплати єдиного соціального внеску для здійснення бронювання військовозобов'язаних», 2024).

4. Проект Закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо особливостей бронювання військовозобов'язаних» № 11388 від 28.06.2024 р. (далі – Законопроект № 11388) передбачає викладення п. 5 ч. 1 ст. 25 Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» у такій редакції: «на підприємствах, в установах і організаціях, які сплачують Єдиний соціальний внесок більше ніж еквівалент п'яти мінімальних заробітних плат та мають штатну чисельність працівників від 10 осіб – до 50% кількості призовників, військовозобов'язаних та резервістів (в тому числі тих, які працюють за трудовими договорами)».

Тобто вбачається безпосередній зв'язок між двома вищенаведеними законопроектами, які передбачають однакові умови економічного бронювання (Проект Закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо особливостей бронювання військовозобов'язаних», 2024).

З вищенаведеного випливає, що сформовано різні моделі економічного бронювання:

1) за критерієм розміру заробітної плати (не менше 36 336 грн на місяць для підприємства, установи, організації згідно із Законом № 11331-1);

2) за критерієм сплати єдиного соціального внеску більше ніж еквівалент п'яти мінімальних заробітних плат (Законопроект № 11332-2);

3) змішані моделі: 1) сплата сталого військового збору для суб'єктів господарювання у розмірі 1200 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян та не менше трикратного розміру військового збору для ФОП (Законопроект № 11331); 2) за критерієм розміру заробітної плати у сумі не менше 36 336 грн на місяць для підприємства, установи, організації та військового збору не менше трикратного розміру військового збору для ФОП згідно із Законом № 11331-2.

Щодо суб'єктного складу бронювання, то вищенаведені законопроекти поділяються на ті, що до суб'єктів бронювання відносять: 1) підприємства, установи, організації; 2) підприємства, установи, організації, а також ФОП; 3) суб'єктів господарювання.

Варто зауважити, що найбільш широким поняттям є саме «суб'єкт господарювання». Відповідно до ч. 2 ст. 55 Господарського кодексу України до суб'єктів господарювання належать як господарські організації – юридичні

особи, створені відповідно до Цивільного кодексу України, державні, комунальні та інші підприємства, створені відповідно до цього Кодексу, а також інші юридичні особи, які здійснюють господарську діяльність та зареєстровані в установленому законом порядку; так і громадяни України, іноземці та особи без громадянства, які здійснюють господарську діяльність та зареєстровані відповідно до закону як підприємці (Господарський кодекс України, 2003).

Варто зауважити, що у суспільстві сформувалося неоднозначне ставлення до можливості запровадження економічного бронювання в Україні. Передусім окремі положення у внесених на розгляд Верховної Ради України законопроектах щодо впровадження економічного бронювання можна назвати дискримінаційними за такими ознаками, як:

- 1) майнова нерівність у контексті аналізу моделі економічного бронювання за критерієм розміру заробітної плати. Крім того, слід зауважити, що до мобілізованих громадян, які в цивільному житті обіймали високооплачувані посади, закон не буде мати зворотної сили, хоч і де-юре покращує їхнє становище. Тому питання демобілізації залишається поза увагою законодавця;
- 2) виокремлення окремих категорій суб'єктів господарювання, працівники яких можуть бути заброньовані (стосується законопроектів, які не встановлюють вимоги бронювання для ФОП).

Варто наголосити, що законодавство України та судова практика, а також низка міжнародних договорів містять приписи проти будь-яких видів дискримінації.

Відповідно до статті 21 Конституції України всі люди є вільні і рівні у своїй гідності та правах. У статті 24 Основного Закону встановлено, що громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом. Не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками (Конституція України, 1996 р.).

Конституційні фундаментальні цінності перегукуються з міжнародними стандартами. Так, у Загальній декларації прав людини 1948 р. закріплено, що всі люди народжуються вільними і рівними у своїй гідності та правах; вони наділені розумом і совістю і повинні діяти у відношенні один до одного в дусі братерства (ст. 1); всі люди рівні перед законом і мають право без будь-якої різниці на рівний їх захист законом; усі люди мають право на рівний захист від якої б то не було дискримінації, що порушує цю Декларацію, і від якого б то не було підбурювання до такої дискримінації (ст. 7) (Загальна декларація прав людини, 1948).

У ст. 14 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 р. проголошено, що користування правами та свободами, визнаними в цій Конвенції, має бути забезпечене без дискримінації за будь-якою ознакою – статі, раси, кольору шкіри, мови, релігії, політичних чи інших

переконань, національного чи соціального походження, належності до національних меншин, майнового стану, народження, або за іншою ознакою (Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод, 1950).

В Ухвалі Другої колегії суддів Другого сенату Конституційного Суду України про відмову у відкритті конституційного провадження у справі за конституційною скаргою Камінського Валерія Івановича від 13 червня 2019 р. № 165-2(II)/2019 наголошено, що «порушенням рівності перед законом, тобто дискримінацією, є об'єктивно невинуватена відмінність у правовому регулюванні статусу особи і статусу інших осіб, які перебувають в однаковому з нею або схожому становищі» (Ухвала Другої колегії суддів Другого сенату Конституційного Суду України про відмову у відкритті конституційного провадження ..., 2019).

Практикою Європейського суду з прав людини встановлено, що дискримінація означає поводження з особами у різний спосіб, без об'єктивного та розумного обґрунтування, у відносно схожих ситуаціях (див. рішення у справі «Вілліс проти Сполученого Королівства» (Willis v. the United Kingdom), заява № 36042/97, п. 48, ECHR 2002-IV). Відмінність у ставленні є дискримінаційною, якщо вона не має об'єктивного та розумного обґрунтування, іншими словами, якщо вона не переслідує легітимну ціль або *якщо немає розумного співвідношення між застосованими засобами та переслідуваною ціллю*. Договірна держава користується свободою розсуду у визначенні того, якою мірою відмінності в інших схожих ситуаціях виправдовують різне ставлення (див. рішення від 21 лютого 1997 року у справі «Ван Раалте проти Нідерландів» (Van Raalte v. the Netherlands), п. 39, Reports 1997-I) (Шатарська, 2017).

4. Висновки

Таким чином, з усього вищенаведеного випливає, що запровадження в Україні процедури економічного бронювання має відповідати фундаментальним цінностям, передусім у питанні антидискримінаційності. Йдеться про уникнення майнової нерівності в контексті аналізу моделі економічного бронювання за критерієм розміру заробітної плати, а також обґрунтованості бронювання лише окремих категорій суб'єктів господарювання (про критерії критичності інфраструктури або особливої значимості для забезпечення потреб держави в жодному законопроекті не зазначено).

Крім того, вдосконалення механізму бронювання військовозобов'язаних працівників неможливе без законодавчого врегулювання процедури демобілізації, наприклад, шляхом запровадження звільнення зі служби через фіксований термін. Забезпечення рівності прав, свобод та обов'язків усіх громадян сприятиме подоланню соціальної дилеми у державі, яка викликана, з одного боку, потребами у забезпеченні людським ресурсом на фронті, а з іншого – у забезпеченні нормального функціонування економічної системи країни.

Список використаних джерел:

1. Оцінка впливу війни на мікро-, малі та середні підприємства в Україні: дослідження Центру Економічного Відновлення (ЦЕВ) та Advanter Group в межах проєкту «Підтримка України» Програми розвитку ООН у співпраці з Міністерством економіки України. 96 с. Офіційний сайт ООН в Україні. URL: <http://surl.li/qbheok> (дата звернення: 17.10.2024).
2. Результати опитування роботодавців щодо ситуації на ринку праці в Україні. / Міністерство економіки України. URL: <http://surl.li/ffotmn> (дата звернення 17.10.2024).
3. Проблеми та очікування МСП під час війни: за результатами дослідження «Україна: лідерство бізнесу в післявоєнній відбудові». Інститут економічних досліджень та політичних консультацій. URL: <http://surl.li/cioxrg> (дата звернення: 17.10.2024).
4. Сапітон Д.В. Щодо питання бронювання IT-фахівців на період мобілізації та на воєнний час. *Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди*. 2024. Вип. 39. С. 149–159.
5. Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію : Закон України від 21 жовтня 1993 р. № 3543-ХІІ. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 44, ст. 416 (зі змінами).
6. Порядок бронювання військовозобов'язаних під час воєнного стану, затв. постановою Кабінету Міністрів України від 27 січня 2023 р. № 76. / Верховна Рада України. URL: <http://surl.li/smwfux> (дата звернення: 10.10.2024).
7. Кількість заброньованих від мобілізації працівників найближчим часом перевищить 1 мільйон – Міноборони. *Ліга Закон*. URL: <http://surl.li/emlorr> (дата звернення: 10.10.2024).
8. Україна: від війни до миру та відновлення: аналітичні оцінки. *Центр Разумкова*. 2024. URL: <http://surl.li/wqhzae> (дата звернення: 10.10.2024).
9. Про промислову політику та забезпечення безперервності підприємницької діяльності в умовах воєнного стану : проєкт Закону №11331-1 від 17.06.2024. / Верховна Рада України. URL: <http://surl.li/gziorm> (дата звернення: 15.10.2024).
10. Про засади державної промислової політики : проєкт Закону № 11331-2 від 17.06.2024. / Верховна Рада України. URL: <http://surl.li/cjrawj> (дата звернення: 15.10.2024).
11. Про промислову політику та прогнозованість реального сектору економіки : проєкт Закону № 11331 від 11.06.2024. / Верховна Рада України. URL: <http://surl.li/skcuoi> (дата звернення: 15.10.2024).
12. Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо особливостей сплати воєнного збору за бронювання військовозобов'язаних : проєкт Закону № 11332 від 11.06.2024. / Верховна Рада України. URL: <http://surl.li/zzehlf> (дата звернення 15.10.2024).
13. Про внесення змін до Податкового кодексу України, спрямованих на встановлення спеціального збору за бронювання : проєкт Закону № 11332-1 від 17.06.2024. / Верховна Рада України. URL: <http://surl.li/lpixkr> (дата звернення: 15.10.2024).
14. Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо вимог до сплати єдиного соціального внеску для здійснення бронювання військовозобов'язаних : проєкт Закону № 11332-2 від 28.06.2024. / Верховна Рада України. URL: <http://surl.li/uqodzd> (дата звернення: 15.10.2024).
15. Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо особливостей бронювання військовозобов'язаних : проєкт Закону № 11388 від 28.06.2024. / Верховна Рада України. URL: <http://surl.li/cedlwg> (дата звернення: 15.10.2024).
16. Господарський кодекс України : Закон України № 436-IV від 16 січня 2003 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 18. № 19–20. № 21–22. Ст. 144 (зі змінами).
17. Конституція України від 28.06.1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141 (зі змінами).
18. Загальна декларація прав людини. 1948 / Верховна Рада України. URL: <http://surl.li/xlfhkl> (дата звернення: 15.10.2024).

19. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами). 1950 / Верховна Рада України. URL: <http://surl.li/hsesin> (дата звернення: 15.10.2024).

20. Ухвала Другої колегії суддів Другого сенату Конституційного Суду України про відмову у відкритті конституційного провадження ... від 13 червня 2019 року № 165-2(II)/2019. / Верховна Рада України. URL: <http://surl.li/qlkmuj> (дата звернення: 15.10.2024).

21. Шатарська Т. Поняття дискримінації та його розвиток у практиці Європейського суду з прав людини. URL: <http://surl.li/zgivdn> (дата звернення: 15.10.2024).

References:

1. Otsinka vplyvu viiny na mikro-, mali ta seredni biznesy v Ukraini. (2024). UNDP. Retrieved from: <http://surl.li/qbheok>.

2. Rezultaty opytuvannia robotodavtsiv shchodo sytuatsii na rynku pratsi v Ukraini. (2024). / Ministerstvo ekonomiky Ukrainy. Retrieved from: <http://surl.li/ffotmn>.

3. Problemy ta ochikuvannia MSP pid chas viiny: za rezultatamy doslidzhennia «Ukraina: liderstvo biznesu v pisliavoiennii vidbudovi». (2024). Instytut ekonomichnykh doslidzhen ta politychnykh konsultatsii. Retrieved from: <http://surl.li/cioxrg>.

4. Sapiton, D.V. (2024). Shchodo pytannia broniuvannia IT-fakhivtsiv na period mobilizatsii ta na voiennyi chas. *Zbirnyk naukovykh prats KhNPU imeni H.S. Skovorody. «Pravo»*, (39), 149–159. <https://doi.org/10.34142/23121661.2024.39.18>.

5. Pro mobilizatsiiu pidhotovku ta mobilizatsiiu: Zakon Ukrainy № 3543-XII (2024) (Ukraina). Retrieved from: <http://surl.li/ebeytq>.

6. Poriadok broniuvannia viiskovozoboviazanykh pid chas voiennoho stanu: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy № 76 (2023) (Ukraina). Retrieved from: <http://surl.li/smwfux>.

7. Prysiazna L. (2024a, 20 serpnia). Kilkist zabronovanykh vid mobilizatsii pratsivnykiv naiblyzhchym chasom perevyschyt 1 milion – Minoborony. *Liga Zakon*. Retrieved from: <http://surl.li/emlorr>.

8. Ukraina: vid viiny do myru ta vidnovlennia: analitychni otsinky (2024). Tsentr Razumkova. Retrieved from: <http://surl.li/wqhzae>.

9. Pro promyslovu polityku ta zabezpechennia bezperervnosti pidpriemnytskoi diialnosti v umovakh voiennoho stanu: Proiekt Zakonu № 11331-1 (2024) (Ukraina). Retrieved from: <http://surl.li/gziorn>.

10. Pro zasady derzhavnoi promyslovoi polityky: Proiekt Zakonu № 11331-2 (2024) (Ukraina). Retrieved from: <http://surl.li/cjpawj>.

11. Pro promyslovu polityku ta prohnovozovanist realnoho sektoru ekonomiky: Proiekt Zakonu № 11331 (2024) (Ukraina). Retrieved from: <http://surl.li/skcuoi>.

12. Pro vnesennia zmin do Podatkovoho kodeksu Ukrainy shchodo osoblyvosti splaty voiennoho zboru za broniuvannia viiskovozoboviazanykh: Proiekt Zakonu № 11332 (2024) (Ukraina). Retrieved from: <http://surl.li/zzehlf>.

13. Pro vnesennia zmin do Podatkovoho kodeksu Ukrainy, spriamovanykh na vstanovlennia spetsialnoho zboru za broniuvannia: Proiekt Zakonu № 11332-1 (2024) (Ukraina). Retrieved from: <http://surl.li/lpixkr>.

14. Pro vnesennia zmin do Podatkovoho kodeksu Ukrainy shchodo vymoh do splaty yedynoho sotsialnoho vnesku dlia zdiisnennia broniuvannia viiskovozoboviazanykh: Proiekt Zakonu № 11332-2 (2024) (Ukraina). Retrieved from: <http://surl.li/uqodzd>.

15. Pro vnesennia zmin do deiakykh zakonodavchykh aktiv shchodo osoblyvosti broniuvannia viiskovozoboviazanykh: Proiekt Zakonu № 11388 (2024) (Ukraina). Retrieved from: <http://surl.li/cedlwg>

16. Hospodarskyi kodeks Ukrainy: Kodeks Ukrainy № 436-IV (2024) (Ukraine). Retrieved from: <http://surl.li/nvzswt>.
17. Konstytutsiia Ukrainy: Zakon Ukrainy, (1996) (Ukraine). Retrieved from: <http://surl.li/doiprf>.
18. Zahalna deklaratsiia prav liudyny (ros/ukr), Deklaratsiia Orhanizatsiia Obiednanykh Natsii (1948). Retrieved from: <http://surl.li/xlfhkl>.
19. Konventsiiia pro zakhyst prav liudyny i osnovopolozhnykh svobod (z protokolamy) (1950). Retrieved from: <http://surl.li/hsesin>.
20. Ukhvala Druhoi kolehii suddiv Druhoho senatu Konstytutsiinoho Sudu Ukrainy pro vidkryttia konstytutsiinoho provadzhennia u spravi za konstytutsiinoiu skarhoiu Vashchenka Serhiia Yevheniiovycha shchodo vidpovidnosti Konstytutsii Ukrainy (konstytutsiinosti) punktu 1 chastyny piatoi statii 361 Kodeksu administratyvnoho sudochynstva Ukrainy. (2019). Ofitsiinyi vebportal parlamentu Ukrainy. Retrieved from: <http://surl.li/qtkmuj>.
21. Shatarska, T. (2017). Poniattia dyskryminatsii ta yoho rozvytok u praktytsi Yevropeiskoho sudu z prav liudyny. Retrieved from: <http://surl.li/zgivdn>.

INTRODUCTION OF ECONOMIC RESERVATION OF PERSONS LIABLE FOR MILITARY SERVICE IN UKRAINE: PROBLEMATIC ASPECTS OF LEGAL REGULATION

Ella Pysarieva,

*PhD in Law, Associate Professor,
Acting Head of the Department of Civil Law and Procedure
Vasyl' Stus Donetsk National University
<https://orcid.org/0000-0001-9706-1739>
pisareva@donnu.edu.ua*

Bohdana Dovhan,

*Master's Degree Student
Second Year Student of the Faculty of Law
Vasyl' Stus Donetsk National University
<https://orcid.org/0000-0001-5792-9302>
dovhan.b@donnu.edu.ua*

Purpose is to determine certain aspects of legal regulation of the introduction of economic reservation of persons liable for military service in Ukraine in the context of ensuring a balance between the needs of mobilisation and the functioning of the state economy.

Methods: analysis and synthesis, comparative legal, logical and legal.

Results. The article is devoted to the problematic issues of legal regulation of the introduction of economic reservation in Ukraine in the context of ensuring a balance between the needs of mobilisation and the functioning of the State's economy. The author analyses the current mechanism of reservation of persons liable for military service for the period of mobilisation and wartime. The author describes the draft laws submitted to the Verkhovna Rada of Ukraine aimed at introducing economic reservation in Ukraine. The author summarises that four models of economic reservation have been formed at the level of draft laws: based on the criterion of wages; based on the criterion of paying a single social contribution of more than the equivalent of five minimum wages; and a mixed model: 1) payment of a steady military fee for business entities in the

amount of 1.200 non-taxable minimum incomes and at least three times the amount of the military fee for individual entrepreneurs; 2) based on the criterion of a salary of at least UAH 36.336 per month for an enterprise, institution, organisation and a military fee of at least three times the amount of the military fee for individual entrepreneurs. It is emphasised that certain provisions in the draft laws on the introduction of economic booking may be called discriminatory on the following grounds: 1) property inequality in the context of analysing the economic reservation model based on the salary criterion; 2) allocation of certain categories of business entities whose employees may be reserved (applies to draft laws which do not establish reservation requirements for individual entrepreneurs). The author examines the legislative provisions, court practice and provisions of international treaties prohibiting discrimination on any grounds.

Conclusions. *The article determines that improvement of the mechanism of reservation of persons liable for military service is impossible without legislative regulation of the demobilisation procedure, for example, by introducing a fixed-term discharge from service. Ensuring the equality of rights, freedoms and obligations of all citizens will help to overcome the social dilemma in the State caused, on the one hand, by the need to provide human resources at the front, and, on the other hand, by the need to ensure the normal functioning of the country's economic system.*

Key words: martial law, mobilisation, business entity, person liable for military service, military fee.

ДО ПИТАННЯ ВИОКРЕМЛЕННЯ ГАЛУЗІ МІСТОБУДІВНОГО ПРАВА В УМОВАХ УРБАНІЗАЦІЇ ТА РОЗВИТКУ МІСТ

В останні століття поступово все більше зростає кількість населення, що проживає в містах світу. Дослідники ООН прогнозують, що до 2050 року в містах житиме 68 відсотків населення планети. Щільність забудови, нові вимоги до планування території спричинили надзвичайний розвиток суспільних відносин, пов'язаних з містобудуванням. У статті здійснюється аналіз критеріїв для виокремлення містобудівного права як окремої галузі права. Здійснено критичний аналіз жорсткого підходу щодо поділу галузей на групи та щодо критеріїв виокремлення певної галузі, доведено, що єдиним логічним критерієм виокремлення галузі науки є покращення процесу навчання та ведення наукових досліджень. Поділ системи права на окремі галузі є зручним методологічним інструментом, що дозволяє досліднику визначити чіткіше предмет власного дослідження, структурувати його та логічно поєднати з аналогічними дослідженнями інших авторів. У публікації обґрунтовано стверджується, що виокремлення певних галузей як комплексних розширює поле наукового дослідження та створює більш раціональний інструмент вивчення відповідної галузі права. Сформульовано власну наукову позицію щодо природи містобудівного права. Доведено, що містобудівне право може вважатись окремою галуззю, оскільки наявний особливий предмет правового регулювання, відповідні відносини є досить поширеними, специфікою містобудівного законодавства є існування власних специфічних правових інститутів, не досить розвинутих іншими галузями права – інститут територіального планування, зонування тощо. Присутня якісна своєрідність сфери суспільних відносин, врегульованих нормами містобудівного права. Також можна виокремити специфічні заходи відповідальності у містобудівному праві, зокрема примусове знесення об'єкта самочинного будівництва. Наведені доводи для того, щоб вважати містобудівне право комплексним правовим утворенням, що використовує механізми та інструменти адміністративного, земельного та цивільного права. Розвиток урбанізації, наслідки воєнних конфліктів вимагають нових поглядів на міста та їх будівництво, а отже, потрібні подальші дослідження щодо місця містобудівного права як комплексного правового утворення.

Ключові слова: адміністративне право, містобудівне право, галузь права, система права, міста, урбаністика, публічне право, приватне право, правовий інтерес.

Правдюк Віталій,

кандидат юридичних
наук, докторант
Сумського державного
університету
orcid.org/0009-0000-
0530-7712
vitaliy.pravdyuk@gmail.
com

1. Вступ

Кардинально нові умови суспільно-політичного розвитку, що виникли в Україні, вимагають сучасного осмислення відносин у сфері містобудування з урахуванням необхідності нових підходів до регулювання відносин, пов'язаних з плануванням розвитку українських міст, з огляду на як новітні світові підходи, так і вітчизняний досвід. Вирішення цього завдання актуалізує проблему оновлення теоретико-методологічної бази правової науки на новому етапі розвитку. Насамперед це стосується потреби формування сучасного розуміння такого поняття у сучасному праві, як «містобудівне право». Жахливі руйнування, яких зазнали міста, інші населені пункти, об'єкти промисловості та інфраструктури на значній території України, вимагають змін у регулюванні відповідних відносин, а тому вимагає переосмислення сам категорійний та понятійний апарат. Також необхідно враховувати рух щодо набуття членства України в Європейському Союзі.

Виникнення міст, їхній розвиток є нерозривно пов'язаними із самим розвитком людства, з історією людської цивілізації. В останні століття поступово все більше зростає кількість населення, що проживає в містах світу. Дослідники ООН прогнозують, що до 2050 року в містах житиме 68 відсотків населення планети (До 2050 року в містах житиме 68% населення світу, 2018), в кількісному виразі до 2025 р. прогнозується ріст кількості містян до 5 млрд осіб (Хома, 2016).

Окрім визнаних тенденцій подальшого росту чисельності населення міст, загальновизнаними, у тому числі в науковій літературі, є незворотність цього процесу та безперспективність антиурбанізаційних заходів, як, до прикладу, обмеження доступу мігрантів у міста (Хома, 2016).

Реалії 2022–2024 років також демонструють необхідність враховувати повернення поглядів на місто як на прихисток для мешканців, тобто як на об'єкт оборони у військовому розумінні.

Вказані виклики неодмінно призведуть до змін у регулюванні відносин планування та забудови. Розуміння нового місця містобудівного права у системі національного права із врахуванням цього є вкрай важливим.

2. Аналіз останніх досліджень та публікацій

Питання про критерії поділу права на його складники є предметом обговорення тривалий час. У радянський період не використовувався поділ права на приватне і публічне, тогочасні правознавці, виходячи з ідеологічних міркувань, намагалися знайти «власні» основоположні критерії поділу його системи. Під час дискусій 40–50-х років XX століття як такі критерії виокремлювали предмет і метод правового регулювання, а інші говорили про необхідність виділити і режим (Гайдамака, 2008).

З розпадом СРСР оцінка науковцями критеріїв для виокремлення певних галузей права втратила свою одноманітність. У науковій літературі з кожним роком з'являються все нові та нові дослідження, які обстоюють існування нових невідомих раніше галузей.

Підготовлено низку досліджень, які стосуються обґрунтування місця у системі українського права для нових галузей, таких як: ювенальне право – Н. М. Крестовська (Крестовська, 2008), військове право – П. П. Богуцький (Богуцький, 2009), міграційне право – А. І. Супруновський (Супруновський, 2011), медичне право – Р. А. Майданик (Майданик, 2013) та інші.

Останнім часом з'являється все більше наукових праць, присвячених дослідженню питань, пов'язаних з виокремленням окремої галузі права у сфері містобудування. Частина науковців, такі як В. М. Бевзенко (Бевзенко, 2023), О. В. Стукаленко (Стукаленко, 2016), обстоюють необхідність виокремлення будівельного права як галузі, інші, такі як В. М. Єрмоленко (Єрмоленко, 2019), І.О. Ізарова (Ізарова, 2011), К. О. Рибак (Рибак, 2017), вказують на підстави виокремлення саме містобудівного права.

Слід також відзначити в цій частині дослідження Р. С. Мельника, І. М. Миронця, А. І. Ріпенко, В. О. Ромасько, Р. С. Ярошевської та інших.

3. Мета статті – формулювання власної наукової концепції щодо правової природи і місця містобудівного права в правовій системі України з урахуванням процесів урбанізації та суспільно-політичного розвитку.

4. Виклад основного матеріалу

Як правильно зазначила Р.М. Дудник: *«Явище (а галузь права – це явище) спочатку має з'явитися, заявити про себе в реальній дійсності, а вже потім може бути піддане аналізу й оцінці»* (Дудник, 2015).

Щільність забудови, нові вимоги до планування територій спричинили надзвичайний якісний та кількісний розвиток суспільних відносин, пов'язаних з містобудуванням.

Якщо ще 20 років тому весь процес розробки, погодження та реалізації проєктної та дозвільної документації для будівництва містився виключно на паперових носіях, то згідно з чинними вимогами ст. 22-3 профільного Закону України «Про регулювання містобудівної діяльності» від 17.02.2011 № 3038-VI більшість дозвільної та проєктно-кошторисної документації щодо будівництва має завантажуватись через Електронний кабінет Єдиної державної електронної

системи у сфері будівництва (ЄДЕСБ), а згідно з вимогами статті 39 того ж Закону перед прийняттям в експлуатацію закінченого будівництвом об'єкта замовник забезпечує проведення контрольного геодезичного знімання такого об'єкта, причому результати такого знімання в електронному вигляді тут же вносяться в бази даних ЄДЕСБ та Державного Земельного кадастру.

Поява подібних норм правового регулювання будівництва була чимось нечуваним ще 20 років тому, нині це є реальністю.

Будівлі висотою кількесот метрів, штучні острови та використання 3D-принтерів стали буденністю, які істотним чином здійснили поштовх до ще більшої поширеності відносин з містобудування у суспільстві.

Важко спорити, що аналіз самого розвитку нормативної бази з регулювання містобудування останніх 20–30 років дозволяє зробити висновок, що містобудівне право охоплює дійсно однотипні суспільні відносини, що потребують правового регулювання, і такі відносини мають певну якісну своєрідність, що, на думку сучасної науки теорії права, є основою виділення галузі права (Крестовська, Матвеева, 2008).

Кардинально нові умови суспільно-політичного розвитку, що виникли після 24 лютого 2022 року, вимагають від науковця надзвичайної обережності під час повторення радянських догм. Разом із тим важко спорити з тим, що поділ системи права на окремі галузі є зручним методологічним інструментом, що дозволяє досліднику визначити чіткіше предмет власного дослідження, структурувати його та логічно поєднати з аналогічними дослідженнями інших авторів.

Автор погоджується з думкою Х. П. Хряпченко, яка дотримується плюралістичного підходу до поділу системи права на галузі, що включає цілий комплекс різноманітних критеріїв, який не передбачає певного закритого переліку галузей. Вказаний плюралістичний підхід сприяє наданню особливої уваги відокремленню комплексних галузей права. Як правильно вказала В. П. Хряпченко, *«крім галузей права, які упорядковують однорідні суспільні відносини, реально існує регламентація комплексних, різнорідних соціальних відносин у відповідних життєво важливих сферах, що потребують правового регулювання»* (Хряпченко, 2015).

Непотрібним мудруванням виглядає для автора пошук свого специфічного методу правового регулювання для виділення окремої галузі права (Марчук, Ніколаєва, 2004).

Ще з часів поділу на публічне і приватне право в римському праві існують і є загально відомими приватний і публічний методи правового регулювання, або цивільно-правовий (диспозитивний, автономний, метод координації), у якому переважають дозволи, та адміністративно-правовий (гетерономний, авторитарний). Об'єктивно важко знайти жодну галузь права, де б не поєднувалися ці два методи (Мірошниченко, 2011).

Автор досить скептично відноситься до необхідності формалізовано ієрархізувати систему права за певною жорсткою структурою, адже самою

метою поділу системи права на галузі є в тому числі допомога науковцю у виборі структури дослідження, пошуку літератури на цю тему і т.д., а не створення перешкод у вигляді «прокрустова ложа» структури галузі, в яку науковець зобов'язаний втиснути свій хід думок.

Важко не погодитись з проф. В. М. Єрмоленком щодо того, що *«з боку незалежності і самодостатності сьогодні дійсно самостійною галуззю можна вважати лише конституційне право»* (Єрмоленко, 2019), а отже, пошук та доведення того, що певна галузь є основною чи фундаментальною навряд чи має багато практичної користі.

Суто з метою зручної класифікації, на думку автора, за критерієм наукового визнання та розробленості науково-методичного матеріалу можна виокремити певні умовно «традиційні» галузі, як-то конституційну, цивільну, кримінальну, адміністративну тощо, при цьому розвиток науки та технологій, суспільні виклики об'єктивно вимагають виокремлення певних галузей, що перебувають умовно «на перетинанні меж».

Не можна погодитись з висловленою в науковій літературі позицією щодо непотрібності існування комплексних галузей права, оскільки такий підхід нібито гальмує вивчення сучасних суспільних правовідносин (Земко, Пундор, 2021). Як ми вже вказували вище, поділ системи права на окремі галузі є перш за все методологічним інструментом, що дозволяє, з одного боку, краще зрозуміти обсяг і сферу власного дослідження науковцю, а з іншого – допомагає зрозуміти таку сферу дослідження читачу. Як не повинно існувати заборон щодо сфер того, що може бути предметом наукового дослідження, так не повинно бути жорстких меж і структур для науковця у виборі структури дослідження та методології.

Поява **комплексних галузей** пояснюється насамперед постійним розвитком суспільства, науки та техніки і характеризується низкою принципових відмінностей від «традиційних» галузей. Наприклад, «основні» галузі були галузями в «чистому» вигляді, без «домішок» та перетинань за предметом регулювання з іншими «основними» галузями. Натомість комплексна галузь якраз безпосередньо складається з інститутів інших подібних «традиційних» і «основних» галузей права.

Точний пошук та доведення чітко визначеного місця для містобудівного права чи то як інституту екологічного права, чи то як інституту земельного права, чи то підгалузі відразу кількох галузей права видається зайвим.

Автор схиляється до комплексного характеру містобудівного права як галузі права, що існує окремо і виявляє свою комплексність шляхом використання насамперед норм адміністративного, земельного та цивільного права, адже в містобудівному праві використовуються юридичні норми з відповідних «донорських» галузей (адміністративного, земельного та цивільного).

Так, норми **адміністративного права** застосовуються під час реалізації відносин державного архітектурно-будівельного контролю, нагляду та для

застосування до суб'єктів містобудівної діяльності заходів адміністративної відповідальності, тобто та частина відносин, де застосування примусу, авторитарного методу переважає.

Норми **земельного права** використовуються у разі обрання та відведення земельної ділянки під будівництво. Будь-який об'єкт містобудування є поліпшенням відповідної земельної ділянки, з нею невід'ємно поєднаний та продовжує існувати в такому нерозривному зв'язку.

Норми **цивільного права** переважають у тих містобудівних відносинах, де перевага надається рівності сторін, насамперед під час оформлення численних угод та договорів. Окрім того, цивільне право є неодмінно необхідним у визначенні обсягу та належності права власності на об'єкт будівництва, що виникає у замовника спочатку як певне неречове майнове право на підставі затвердженої проєктної документації, потім у ході будівництва перетворюється на право власності на річ – об'єкт незавершеного будівництва, і нарешті після введення об'єкта в експлуатацію – у право власності на стандартний об'єкт нерухомості.

Навіть якщо розібрати містобудівне право за традиційно загальноприйнятими критеріями, то виглядає, що містобудівне право може вважатись окремою галуззю, оскільки існує:

1. **Особливий предмет правового регулювання**, тобто наявність певних суспільних відносин, що мають свою внутрішню організованість, якісну специфіку та суспільну значимість. Такі відносини знаходять свій прояв у містобудівній діяльності.

2. **Поширеність відносин**. Відносини з містобудування є надзвичайно поширеними та розповсюдженими. За даними статистики, в 2020 році 17% працездатного населення України були залучені у будівництві (Де працюють та скільки отримують українці у різних сферах зайнятості, 2021). Якщо додати сюди діяльність суб'єктів малого підприємництва та осіб, що здійснюють будівництво «господарським способом», кількість учасників відповідних відносин ще збільшиться.

3. **Спеціальні інститути**. Специфікою містобудівного законодавства є існування власних специфічних правових інститутів, не досить розвинутих іншими галузями права, – інститут територіального планування, зонування тощо. Особливим інститутом є інститут громадського обговорення містобудівної документації населеного пункту.

4. **Якісна своєрідність (специфіка) сфери суспільних відносин**, врегульованих нормами містобудівного права, полягає в тому, що питання територіального планування, містобудівного зонування, громадського обговорення розвитку територій і т.д. не регулюються більше ніякими іншими галузями права.

5. **Специфічні заходи відповідальності**. Особливим є також наявність власного специфічного і в чомусь навіть унікального засобу відповідальності

в містобудівній діяльності, що полягає у знесенні або примусовому знесенні самовільно спорудженого об'єкта будівництва. Незважаючи на те, що положення статті 376 Цивільного кодексу України, що врегульовують підстави та порядок дій у разі наявності самочинного будівництва, містяться в кодифікованому акті цивільного законодавства, належність такого заходу впливу до сфери містобудівного права виглядає очевидною. Наявність такого специфічного засобу відповідальності слугує ще одним підтвердженням самостійного характеру містобудівного права як комплексної галузі права.

Важливо розмежовувати, звичайно, містобудівне право від містобудівного законодавства як певної сукупності норм. По суті, галузь законодавства – це сукупність значної кількості нормативно-правових актів, об'єднаних єдиним об'єктом правового регулювання.

Містобудівне право як галузь права – це не просто сукупність нормативних актів, а, по суті, вже певним чином сформована система (тобто внутрішньо упорядкована та ієрархізована сукупність) юридичних норм, що мають своїм джерелом не лише нормативні акти, а і звичаї, і судову практику, і наукову теорію.

5. Висновки

З огляду на очевидну необхідність значної відбудови України від наслідків воєнних дій, що торкнеться всієї території країни, розуміння важливості та місця містобудівного права як галузі виглядає вкрай доречним. Розвиток урбанізації, наслідки воєнних конфліктів вимагають нових поглядів на міста та їх будівництво. Все вказане вимагає продовження розробок щодо місця містобудівного права як комплексного правового утворення.

Список використаних джерел:

1. До 2050 року в містах житиме 68% населення світу – ООН. УНІАН Інформаційне Агентство. Новини. Світ. 17.05.18. URL: <https://www.unian.ua/world/10120271-do-2050-roku-v-mistah-zhitime-68-naselennya-svitu-onn.html>.
2. Хома Н. Політична урбаністика: концептуалізація правового поля. *Studia politologica Ucraino-Polona. Rocznik nauk politycznych*. N. VI. Zytomierz; Kijow; Krakow, 2016. S. 250–257.
3. Гайдамака І.О. Правовий режим як критерій поділу права на галузі. *Державне будівництво та місцеве самоврядування. Право*. Харків, 2008. Вип. 16. С. 140–149.
4. Крестовська Н.М. Ювенальне право України: генезис та сучасний стан : автореф. дис. докт. юрид. наук : 12.00.01. Одеса, 2008. 40 с.
5. Богущкий П.П. Військове право у системі права України : автореф. дис. канд. юрид. наук : 12.00.01. Одеса, 2009. 23 с.
6. Супруновський А.І. Міграційне право в системі права України : автореф. дис. канд. юрид. наук : 12.00.01. Одеса, 2011. 19 с.
7. Майданик Р.А. Медичне право в системі права України : навчально-методичний посібник. Київ : Алерта, 2013. 32 с.
8. Бевзенко В.М. Публічне будівельне право України: від доктрини до практичного втілення через європейський досвід. *Право України*. Київ, 2023. № 2. С. 33–51.
9. Стукаленко О.В. Місце будівельного права в системі права. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право*. Ужгород, 2016. Вип. 37(3). С. 25–27.

10. Єрмоленко В.М. Містобудівне право в системі права України. *Право. Людина. Довкілля*. Київ, 2019. Т. 10, № 4. С. 85–94.
11. Ізарова І.О. Містобудівне право як галузь права. *Право України*. Київ, 2011. № 7. С. 229–234.
12. Рибак К.О. Щодо правової природи містобудівного права. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Юриспруденція*. Київ, 2017. № 25. С. 52–54.
13. Дуднік Р.М. До проблеми виокремлення системоутворюючих чинників, що впливають на процес формування нових галузей українського права. *Право і суспільство*. Київ, 2015. № 4(4). С. 8–12.
14. Крестовська Н.М., Матвеева Л.Г. Теорія держави і права : Елементарний курс. Видання друге. Харків : «Одіссей», 2008. 432 с. URL: <https://studies.in.ua/krestovska-nm-teorija-derzhavy-i-prava>.
15. Хряпченко В.П. Від критеріїв поділу системи права на галузі до комплексних галузей права. *Актуальні проблеми політики*. Київ, 2015. Вип. 55.
16. Марчук В.М., Ніколаєва Л.В. Нариси з теорії права : навчальний посібник. Київ : Істина, 2004.
17. Мірошніченко А.М. Земельне право України : підручник. 2-ге видання, допов. і перероб. Київ, Алерта, 2011. 678 с.
18. Земко А.М., Пундор Ю.О. Про виникнення нових галузей в системі права України. *Право. Людина. Довкілля*. Київ, 2021. 12(2). Ст. 6–12.
19. Де працюють та скільки отримують українці у різних сферах зайнятості. *Слово і Діло*. Аналітичний портал. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2021/03/31/infografika/suspilstvo/pracyuyut-ta-skilky-otrymuyut-ukrayinczi-riznyx-sferax-zajnyatosti>.

References:

1. Do 2050 roku v mistah zhytyme 68% naselennya svitu. UNO. *UNIAN. Informatsiyne Agentstvo*. Novyny. Svit. 17.05.18. Retrieved from: <https://www.unian.ua/world/10120271-do-2050-roku-v-mistah-zhitime-68-naselennya-svitu-oon.html>.
2. Khoma, N. (2016). *Politychna urbanistyka: kontseptualizatsiia pravovoho polia. Studia politologica Ucraino-Polona. Rocznik nauk politycznych*. N. VI. Zytomierz; Kijow; Krakow, pp. 250–257.
3. Haidamaka, I.O. (2008). *Pravovyi rezhym yak kryterii podilu prava na haluzi. Pravo, Kharkiv*. Vyp. 16. S. 140–149.
4. Krestovska, N.M. (2008). *Iuvenalne pravo Ukrainy: henezys ta suchasnyi stan* [Juvenile law: genesis and current state]. (PhD Thesis), Odesa.
5. Bohutskyi, P.P. (2009). *Viiskove pravo u systemi prava Ukrainy* [Military law in the legal system of Ukraine]. (PhD Thesis), Odesa, Odesa National Law Academy.
6. Suprunovskiy, A.I. (2011). *Mihratsiine pravo v systemi prava Ukrainy* [Migration law in the legal system of Ukraine]. (PhD Thesis), Odesa, Odesa National Law Academy.
7. Maidanyk, R.A. (2013). *Medychne pravo v systemi prava Ukrainy: Navchalno-metodychnyi posibnyk* [Medical law in the legal system of Ukraine]. Kyiv: Alerta.
8. Bevzenko, V.M. (2023). *Publichne budivne pravo Ukrainy: vid doktryny do praktychnoho vtilennia cherez yevropeyskyi dosvid* [Public construction law of Ukraine: from doctrine to practical implementation through European experience]. *Pravo Ukrainy*. No. 2. Pp. 33–51.
9. Stukalenko, O.V. (2016). *Mistse budivelnogo prava v systemi prava* [The place of construction law in the legal system]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Seriya: Pravo*. Vol. 37(3), pp. 25–27.

10. Yermolenko, V.M. (2019). Pravo v systemi prava Ukrainy [The urban planning law in the legal system of Ukraine]. *Pravo. Liudyna. Dovkillia*. Vol. 10, No. 4. Pp. 85–94.
11. Izarova, I.O. (2011). Mistobudivne pravo yak haluz prava [The urban planning law as a law branch]. *Pravo Ukrainy*. No 7. Pp. 229–234.
12. Rybak, K.O. (2017). Shchodo pravovoi pryrody mistobudivnoho prava [Regarding the legal nature of urban planning law]. *Naukovyi visnyk Mizhnarodnoho humanitarnoho universytetu. Seriya: Yurytsprudentsiia*. No. 25. Pp. 52–54.
13. Dudnik, R.M. (2015). Do problem vyokremlennya systemoutvoryuyuchykh chynnykiv shcho vplyvayut na protsess formuvannya novykh galuзей ukrayinskogo prava [To the problem of identifying system-forming factors that influence the process of forming new branches of Ukrainian law]. *Pravo i Suspilstvo*. No. 4(4). Pp. 8–12.
14. Krestovska, N.M., Matveyeva, L.G. (2008). Teoriya derzhavy i prava: Elementarnii kurs [Theory of state and law: Elementary Course]. Kharkiv: Odyssey. 432 pages. Retrieved from: <https://studies.in.ua/krestovska-nm-teorija-derzhavy-i-prava>.
15. Khriapchenko, V.P. (2015). Vid kryteriiv podilu systemy prava na haluzi do kompleksnykh haluzei prava [From the criteria for dividing the legal system into branches to complex branches of law]. *Aktualni problemy polityky*. Kyiv. Vyp. 55.
16. Marchuk, V.M., Nikolayeva, L.V. (2004). Narysy z teoriiy prava: navchalnyi posibnyk [Essays on Legal Theory: A Study Guide]. Kyiv.
17. Myroshnychenko, A.M. (2011). Zemelne pravo Ukrayiny [The Land Law of Ukraine]. Kyiv: Alerta. 678 p.
18. Zemko, A., & Pundor, Yu. (2021). Pro vynyknennya novykh galuzei prava v systemi prava Ukrajiny [On the emergence of new branches in the Ukrainian legal system]. *Law. Human. Environment*. No. 12(2), 6–12.
19. Where do Ukrainians work and how much do they earn in different areas of employment. (2021). *Slovo i Dilo*. Analytical portal. Retrieved from: <https://www.slovvoidilo.ua/2021/03/31/infografika/suspilstvo/pracyuyut-ta-skilky-otrymuyut-ukrayinczi-riznyx-sferax-zajnyatosti>.

URBAN DEVELOPMENT AS A BASIS FOR THE IDENTIFICATION OF URBAN PLANNING LAW AS A SEPARATE BRANCH

Vitalii Pravdyuk,

Candidate of Law, Doctoral Student

Sumy State University

orcid.org/0009-0000-0530-7712

vitaliy.pravdyuk@gmail.com

In recent centuries, the number of people living in cities around the world has been gradually increasing. UN researchers predict that by 2050, 68 percent of the world's population will live in cities. The density of construction and new requirements for territorial planning have caused an extraordinary development of social relations related to urban planning. The article analyzes the criteria for the identification of urban planning law as a separate branch of law. A critical analysis of the rigid approach to the division of branches into groups and the criteria to pick out some particular branch is carried out, it is proven that the only logical criterion to identify some specific branch of science is the improvement of the process of teaching and conducting scientific research. The division of the legal system into separate branches is a convenient methodological tool that allows some specific researcher to more clearly define the subject of his own research,

structure it and logically combine it with similar studies by other authors. The publication reasonably argues that the identification of some certain branches as complex ones expands the field of scientific research and creates a more rational tool for studying the relevant branch of law. The author formulates his own scientific position on the nature of urban planning law. The prevalence of urban planning relations is proven, arguments are given to consider urban planning law as a complex legal entity that uses the mechanisms and tools of administrative, land and civil law. This article is intended for a wide audience of scholars and students interested in issues of urban law and development. The author believes that urban planning law has its own special subject of legal regulation. Urban planning issues are quite widespread. There are special legal institutions, there is a qualitative uniqueness (specificity) of the sphere of public relations, there are specific measures of responsibility.

Key words: administrative law, urban planning law, branch of law, legal system, cities, urban studies, public law, private law, legal interest.

Наукове видання

Адміністративне **ПРАВО і ПРОЦЕС**

науково-практичний журнал

№ 4 /2024

Коректура • Н. Славогородська
Комп'ютерна верстка • М. Михальченко

Автори опублікованих матеріалів несуть повну відповідальність за підбір,
точність наведених фактів, цитат, економіко-статистичних даних,
власних імен та інших відомостей.

Формат 70/100/1/16. Ум.-друк. арк. 4,41. Наклад 300 прим. Замов. № 0225/119.
Гарнітура Times. Папір офсет. Цифровий друк.
Підписано до друку 27.10.2024.

Видавничий дім «Гельветика»
65101, Україна, м. Одеса, вул. Інглєзі, 6/1.
Телефони: +38 (095) 934 48 28, +38 (097) 723 06 08
E-mail: mailbox@helvetica.ua
Свідцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 7623 від 22.06.2022

Scientific publication

Administrative **LAW and PROCESS**

scientific and practical journal

№ 4/2024

Proof reading N. Slavohorodska
Desktop publishing M. Mykhalchenko

The authors are fully responsible for the collation, accuracy of facts, quotes, economic-statistical data, proper names and other information.

Format 70/100/1/16. Printer's sheet 4,41 Circulation 300 copies. Order 0225/119.

Typeface Times. Offset paper. Digital printing.

Authorized for printing as of 27.10.2024.

Publishing House "Helvetica"

65101, Ukraine, Odessa, 6/1 Inglizi St.

Telephone: +38 (095) 934 48 28, +38 (097) 723 06 08

E-mail: mailbox@helvetica.ua

Certificate of a publishing entity ДК No 7623 dated 22.06.2022